

Народна банка на Република Северна Македонија
Дирекција за платни системи

Годишна информација за плаќањата во
Република Северна Македонија во 2018 година

Скопје, 2018 година

СОДРЖИНА

1. ПРАВНА РАМКА И МЕТОДОЛОШКА ОСНОВА	4
2. ПЛАТНИ СИСТЕМИ ВО ЗЕМЈАТА	5
3. ПЛАТЕЖНИ ТРАНСАКЦИИ	7
3.1 КРЕДИТНИ ТРАНСФЕРИ	9
3.2 ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ	10
4. ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА.....	14
5. КОРИСТЕЊЕ ГОТОВИНА	17
6. ТРЕНДОВИ КАЈ ИНТЕРНЕТ-ТРГОВИЈАТА.....	18

КРАТКО РЕЗИМЕ

Народната банка постојано спроведува бројни активности и проекти за подобрување на видот и квалитетот на податоците од платежната статистика и обезбедување нивна меѓународна споредливост. Заради унапредување на целокупниот процес на прибирање, обработка и десиминација на податоците од доменот на платежната статистика, Народната банка во текот на 2016 година донесе нови подзаконски акти. Со нив се постигна значајна усогласеност на податоците со барањата од Регулативата за платежната статистика бр. 1409/2013 на Европската централна банка (ЕЦБ), обезбедувајќи истовремено конзистентност и со методологијата за платежна статистика на Банката за меѓународни порамнувања (БИС). Новата рамка на платежната статистика придонесува кон остварување на една од **стратегиските цели на Народната банка за обезбедување квалитетни статистички податоци, усогласени со европските статистички стандарди**, а притоа водејќи сметка за известувачкиот товар и нивната ефикасна, навремена и едноставна дисеминација до корисниците.

Во 2018 година, **вредноста на плаќањата извршени од физичките и правните лица** (коишто го исклучуваат секторот на монетарни финансиски институции) во Република Северна Македонија забележа годишен раст од 10,2% и изнесуваше 3.813 милијарди денари. Најголемиот дел, или 99%, се остварени со кредитните трансфери, а остатокот од 1% со платежните картички.

Најголемиот број трансакции со **кредитни трансфери** е извршен од страна на правните лица (71%), додека остатокот се однесува на физичките лица. Електронски иницираните кредитни трансфери учествуваа со 43,8% во вкупниот број кредитни трансфери во 2018 година. Притоа, правните лица најчесто ги иницираат електронските кредитни трансфери преку користење персонален сметач (99,4%), додека, пак, физичките лица, покрај персонален сметач (81%), користат и мобилен телефон (18%) и банкомат (1%). Во споредба со земјите од ЕУ, во Република Северна Македонија се забележува релативно ниско учество на електронски кредитни трансфери (43,8%) во вкупниот број кредитни трансфери (кај старите земји членки на ЕУ¹ ова учество изнесуваше 92%, а кај земјите членки на групата од Централна, Источна и Југоисточна Европа (ЦИЈЕ)² изнесуваше 87%).

Платежните картички издадени во земјата, од аспект на бројот на извршени трансакции на уреди лоцирани во земјата во 2018 година, најмногу се употребувале во трговијата за вршење на плаќања на физичките места на продажба (учество од 64% во вкупниот број на трансакции со платежни картички) што претставува зголемување за 4 п.п. во однос на 2017 година, за сметка на намалување на учеството на користењето на

¹ Австрија, Белгија, Германија, Грција, Данска, Ирска, Италија, Обединето Кралство, Португалија, Финска, Франција, Холандија, Шведска и Шпанија.

² Бугарија, Естонија, Кипар, Латвија, Литванија, Полска, Република Чешка, Романија, Словачка, Словенија, Унгарија и Хрватска.

платежните картички за повлекување готовина од банкомати за 3 п.п. (од 36% во 2017 година на 33% во 2018 година). Учеството на трансакциите со платежни картички за вршење плаќања кај интернет-трговијата во 2018 година се уште е на ниско ниво и изнесува 3%, а учеството на депонирањето готовина на банкомати е многу ниско.

Купувањето преку интернет станува сè позастапено, при што процентот на население во Република Северна Македонија кое купува преку интернет се зголемува од 5% во 2012 година на 25% во 2018 година. Сепак, ова ниво е речиси два и пол пати под просекот на ЕУ, иако 81% од населението во Република Северна Македонија користело интернет, што е релативно близу до просекот на ЕУ (87%). На крајот на 2018 година, 5 банки во Република Северна Македонија поддржувале електронска трговија кај релативно мал број на интернет-трговци (749).

1. ПРАВНА РАМКА И МЕТОДОЛОШКА ОСНОВА

Обезбедувањето меѓународно споредливи податоци за платежната статистика преку примена на методолошките основи и барања на БИС и нивно усогласување со барањата на Европската централна банка е постојана заложба на Народната банка. Со усвојувањето на подзаконските акти, значителен напредок во оваа област беше постигнат на почетокот на 2016 година кога Народната банка донесе целосно нова регулатива³ во којашто беа транспонирани голем дел од методолошките основи и барања од Регулацијата за платежната статистика бр. 1409/2013 на ЕЦБ, обезбедувајќи истовремено конзистентност и со методологијата за платежна статистика на БИС.

Податоци за платежната статистика до Народната банка доставуваат следниве **известувачи**: банките, посредниците при микроплаќањата, правните лица кои се вклучени во платен систем или вршат други услуги поврзани со плаќањата и операторите на платните системи. Известувачите доставуваат **месечни податоци** за сметките за вршење плаќања, платежните картички од аспект на брендот и видот на картичката, уредите коишто прифаќаат платежни картички, платежните трансакции по типот на платниот инструмент и типот на уредот, видовите учесници во платните системи и за плаќањата обработени преку платните системи. Исто така, известувачите доставуваат и **годишни податоци** за вкупниот број на трговци и вкупниот број на продажни места на трговците во земјата кои му се клиенти на обезбедувачот на платежни услуги и прифаќаат негови картички, надоместоците⁴ на продажното место коишто се наплатуваат од трговците и надоместоците коишто се наплатуваат од имателот на платежната картичка.

Статистичките податоци коишто Народната банка ги добива на месечна основа и годишна основа, се однесуваат на **денарските сметки и кредитните трансфери извршени во денари во земјата**, додека податоците за **трансакциите со платежни картички се однесуваат на трансакциите извршени во земјата и со странство**. Така, известувачите доставуваат податоци за трансакциите направени со платежни картички издадени надвор од земјата на уредите опслужувани од страна на резидентни обезбедувачи на платежни услуги во земјата, како и податоци за трансакциите со картички издадени во земјата на уредите опслужувани од страна на нерезидентни обезбедувачи на платежни услуги надвор од земјата. На овој начин платежната статистика опфаќа и податоци за прекуграничните трансакции во работењето со платежните картички.

³ „Одлука за доставување податоци за извршените активности во платниот промет“ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 42/16) и „Упатство за доставување на податоци за извршените активности во платниот промет“ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 73/16).

⁴ Податоците за надоместоците на продажното место коишто се наплатуваат од трговците и надоместоците коишто се наплатуваат од имателот на платежната картичка се употребуваат само за аналитички цели на Народната банка и тие не се предмет на објавување согласно со точка 8 од „Одлуката за доставување податоци за извршените активности во платниот промет“ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 42/16).

Заради согледување на трендовите во користењето на платните инструменти и промената на навиките за плаќања на корисниците на платежни услуги, **Народната банка, согласно со меѓународните стандарди што воедно се и барања на ЕЦБ, ги разграничува трансакциите коишто се извршуваат помеѓу монетарните финансиски институции од трансакциите во кои се вклучени физичките и правните лица (или т.н. немонетарни финансиски институции)** како плаќач и/или примач на плаќањето. Исто така, заради националните потреби за дополнителни анализи, **Народната банка има подетална платежна статистика од барањата на ЕЦБ** преку дисеминација на засебни податоци за бројот и вредноста на трансакциите иницирани од физичките и од правните лица, како и во однос на тоа дали плаќањата се вршат меѓу сметките коишто се водат во иста банка (интерни плаќања) или меѓу сметките коишто се водат во различни банки (меѓубанкарски плаќања). Понатаму, во својот проактивен пристап, а заради согледување на степенот на дигитализацијата на плаќањата во земјата, Народната банка го збогати квалитетот на податоците со опфаќање на интернет-плаќањата и контактно-бесконтактните плаќања, што не е опфатено во методологијата на ЕЦБ, но веќе е новитет во ревидираната платежна статистика на БИС од 2017 година.

Постоечката методолошка рамка на платежната статистика придонесува кон остварување на една од стратегиските цели на Народната банка за **обезбедување квалитетни статистички податоци, целосно усогласени со меѓународните и европските статистички стандарди, водејќи сметка за известувачкиот товар и нивната ефикасна, навремена и едноставна дисеминација до корисниците**. Таа обезбедува прибирање висококвалитетни податоци за плаќањата, а ќе биде ревидирана во иднина во согласност со развојот на технологијата на извршување на плаќањата и промените кај методолошка поставеност на платежната статистика на ЕЦБ и Банката за меѓународни порамнувања.

2. ПЛАТНИ СИСТЕМИ ВО ЗЕМЈАТА

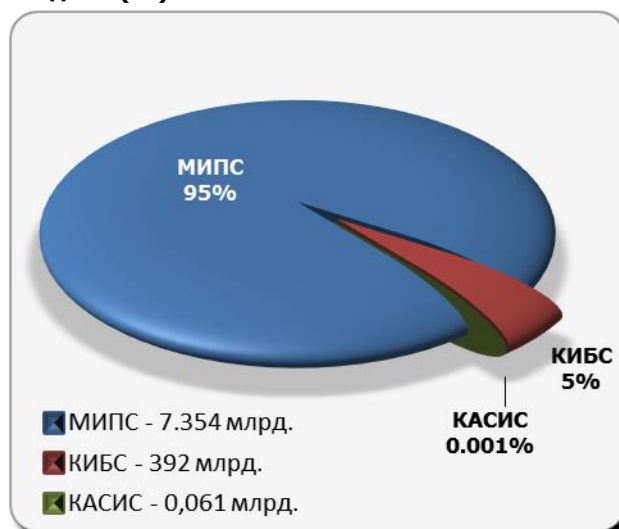
Брзината и ефикасноста на плаќањата во денешно време, кога повеќето се извршуваат електронски, зависи пред сè од функционалноста на платните системи преку кои се испраќаат информациите и се порамнуваат трансакциите. Платните системи се засноваат на формални договори меѓу учесниците, засновани на прописи, стандардизирани правила, формализирани деловни процеси и технички решенија коишто овозможуваат пренос на паричните средства од плаќачот на примачот на плаќањето. Во Република Северна Македонија плаќањата во денари се извршуваат преку повеќе системи при што централно место има МИПС⁵ со којшто управува Народната банка. Сите деловни банки имаат сметки кај Народната банка преку кои во рамките на МИПС ги порамнуваат меѓусебните трансакции и трансакциите со Народната банка.

⁵ МИПС – Македонскиот интербанкарски платен систем е систем за бруто-порамнување во реално време (RTGS) на плаќањата во денари и главно се користи за плаќањата со висока вредност и за итните меѓубанкарски плаќања.

Во 2018 година вкупната вредност на трансакциите во денари порамнети преку платните системи во земјата изнесуваше 7.745 милијарди денари и забележа годишен раст од 93,6%, којшто е првенствено резултат на порастот на вредноста на трансакциите поврзани со спроведувањето на монетарната политика. **Најголемиот дел од вредноста (95%) е порамнет преку системот за големи и итни плаќања – МИПС**, преку којшто се порамнуваат и трансакциите на банките извршени преку другите платни системи во земјата, како и трансакциите со Народната банка. Останатиот дел од вредноста е извршен преку клириншкиот платен систем КИБС⁶ (5%) и незначителен дел преку картичниот систем КАСИС⁷. Вкупниот број на порамнети трансакции преку платните системи во земјата во 2018 година изнесуваше 29,9 милиони и во однос на претходната година е поголем за 2,6%. За разлика од вредноста, **поголем број од трансакциите се порамнети преку КИБС (82%), а помал број преку МИПС (18%).**

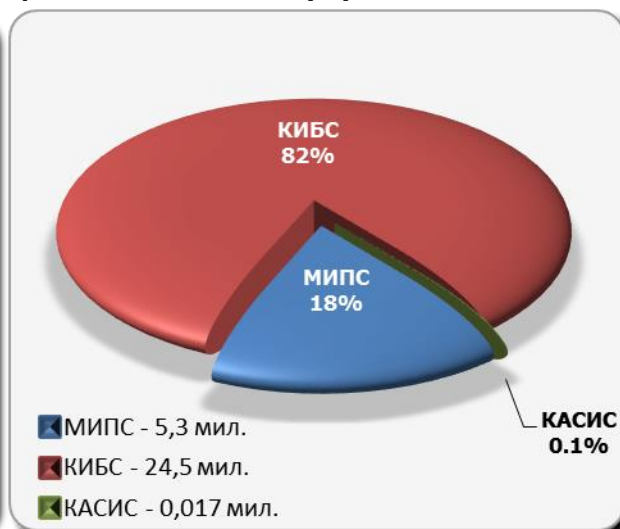
Графикон 1

Учество на платните системи во земјата во вкупна вредност на платниот промет во 2018 година (%)

Графикон 2

Учество на платните системи во земјата во вкупниот број на трансакции во платниот промет во 2018 година (%)

Извор: НБРСМ

Трансакциите на клириншкиот платен систем КИБС и картичниот систем КАСИС **се порамнуваат на редовна основа преку МИПС системот** на Народната банка, којшто во 2018 година **работеше 248 денови, со висока достапност за учесниците во системот од 99,95%.**

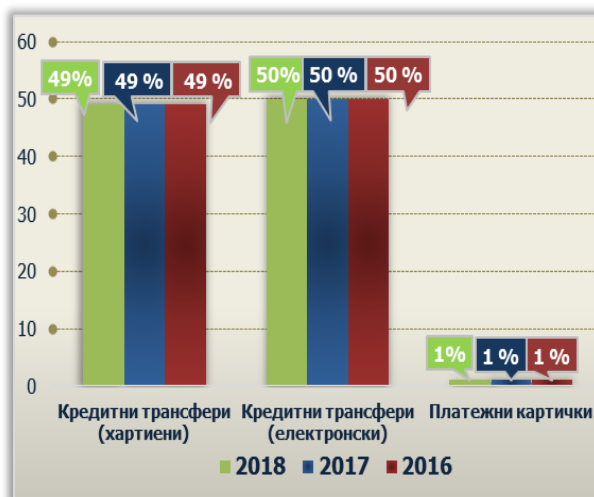
⁶ Клириншката куќа „Клириншки интербанкарски системи“ АД Скопје е оператор на системот за мултилатерално одложено нето-порамнување за обработка на мали плаќања, чиј износ не надминува 1.000.000 денари.

⁷ Интернационалниот картичен систем АД Скопје (КАСИС) претставува систем за мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќањата со домашни брендови на платежни картички.

3. ПЛАТЕЖНИ ТРАНСАКЦИИ

Вкупната вредност на плаќањата⁸ во денари извршени од страна на физичките и правните лица во земјата со посредство на банките забележа годишен раст од 10,2% во 2018 година и достигна 3.813 милијарди денари.

Графикон 3
Учество во вкупна вредност на
безготовински трансакции (%)

Извор: НБРСМ

Графикон 4
Учество во вкупен број на
безготовински трансакции (%)

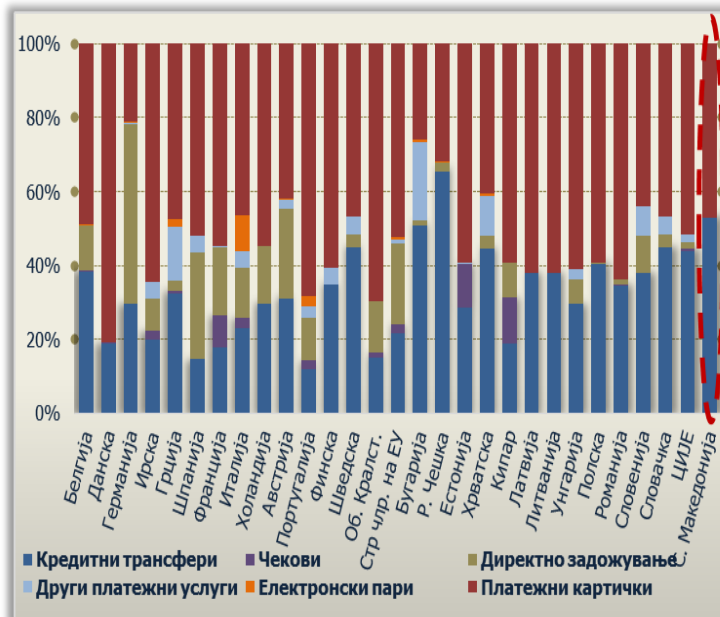
Извор: НБРСМ

Најголем дел од вредноста на трансакциите (99%) е извршен со кредитни трансфери (со речиси подеднакво учество на кредитните трансфери иницирани на хартија и електронски), а само 1% од вредноста е остварена со употреба на платежните картички. **Вкупниот број на остварени трансакции за извршување на плаќањата во 2018 година изнесуваше 114 милиони, што е за 11% повеќе во однос на бројот на трансакции од претходната година.** Најголем број од трансакциите се остварени со платежни картички (47%), додека, пак, остатокот се извршени со употреба на кредитни трансфери иницирани на хартија или електронски (со учество од 30% и 23%, соодветно). Притоа, учеството на трансакции со платежните картички забележа раст од 4 п.п. во однос на 2017 година, за сметка на намалувањето, пред сè, на учеството на кредитните трансфери коишто се иницирани на хартија. Оваа промена укажува на се поголема употреба на

⁸ Плаќањата се однесуваат на трансакциите на физичките и правните лица што не влегуваат во секторот „монетарни финансиски институции“. Се вклучуваат сите трансакции кај кои физичките и правните лица се плаќач и/или примач на плаќањето. Платните инструменти што се користат за извршување на плаќањата во Република Северна Македонија се кредитните трансфери и платежните картички, додека чековите беа во употреба до 2007 година, а директните задолжувања сè уште не се воведени како платен инструмент. Воедно, и покрај законската можност, не постојат трансакции со користење електронски пари.

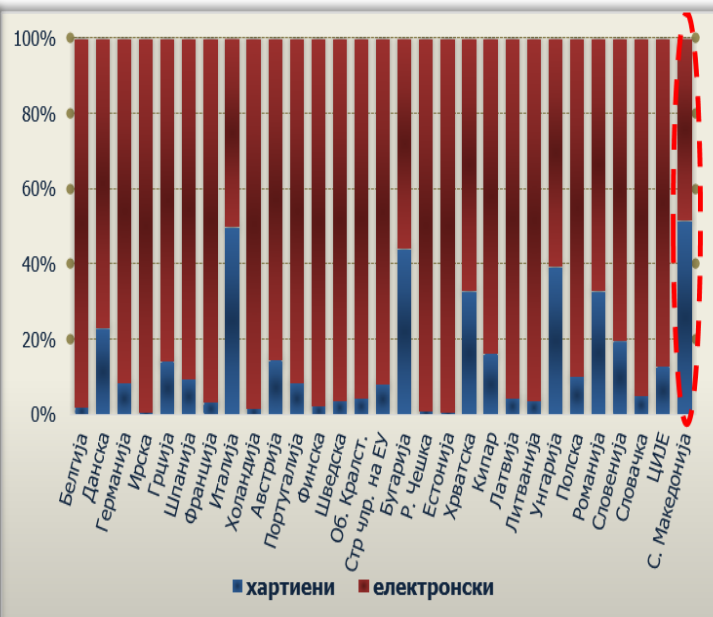
платежните картички од страна на населението и компаниите за извршување на плаќањата во трговијата.

Графикон 5
Учество во вкупниот број на безготовински трансакции (во %)

Извор: НБРСМ и ЕЦБ

Графикон 6
Учество во вкупниот број на трансакции со кредитни трансфери (во %)

Извор: НБРСМ и ЕЦБ

Споредбената анализа со земјите на ЦИЈЕ и со постарите земји членки на ЕУ⁹ покажува дека употребата на платежните картички во Република Северна Македонија е помала во однос на повеќето земји од овие две групи. Така, учеството на трансакциите со платежни картички во вкупниот број на плаќањата во Република Северна Македонија од 47% е пониско од просекот на земјите од ЦИЈЕ и старите земји членки на ЕУ (51,6% и 52,3%, соодветно). Од друга страна, плаќањата во земјата со кредитни трансфери имаат значително учество (53%) во вкупниот број трансакции со платни инструменти, што е над просекот на земјите од ЕУ (22%) и ЦИЈЕ (44%). Ваквата состојба во Република Северна Македонија, пред сè, се должи на отсуството на останати видови платни инструменти (само кредитни трансфери и платежни картички), за разлика од постарите земји членки на ЕУ и земјите од групата ЦИЈЕ коишто имаат поголем спектар на платежни инструменти, но и различни навики на нивно користење. Така, директното задолжување преовладува во Германија (48,5%), голема употреба на чекови има во Кипар и Естонија (12,4% и 11,5%, соодветно), а релативно висока примена на електронските пари во Италија (9,7%). Од аспект на начинот на иницирање на кредитните трансфери во земјата се забележува, исто така, релативно ниско учество на електронски иницираните кредитни трансфери (43,8%) во вкупниот број кредитни трансфери, во споредба со постарите земји членки на ЕУ (92%) и земјите членки на групата ЦИЈЕ (87,5%). **Ваквата состојба**

⁹ Последно расположливите податоци за земјите членки на ЕУ се однесуваат на 2017 година.

укажува на потреба од поголема промоција и едукација за користење на веќе воспоставената инфраструктура за дигитални плаќања во домашната економија.

3.1 КРЕДИТНИ ТРАНСФЕРИ

Во 2018 година, вкупниот број трансакции со кредитни трансфери изнесуваше 60,4 милиони и забележа годишен раст од 3%. Притоа, учеството на електронски иницираните кредитни трансфери во вкупниот број кредитни трансфери во 2018 година изнесуваше 43,8% и забележа умерен раст во однос на 2017 година (42%). Структурата на бројот на трансакции со кредитни трансфери извршени од страна на правните лица и физичките лица е непроменета во 2018 година, со учество од 71%, односно 29%, соодветно. Притоа, правните лица повеќе ги користат услугите на електронското банкарство во споредба со физичките лица (53% од бројот на кредитните трансфери се иницирани електронски, додека, пак, кај физичките лица, 21% од бројот на кредитните трансфери се иницирани електронски). Од аспект на уредот на кој се иницирани електронските кредитни трансфери во 2018 година, најголема примена (99,4%) кај правните лица имаше персоналниот сметач, додека, пак, кај физичките лица се забележува позначителна промена на навиките на плаќањата, односно зголемена употреба на апликациите инсталирани на мобилните телефони (со структурно учество од 18%, или за 6 п.п. повеќе во однос на 2017 година) за сметка на намалување на употребата на персоналниот сметач за иницирање на плаќања (од 86% структурно учество во 2017 година, на 81% во 2018 година).

Имајќи предвид дека директните задолжувања не се користат во земјата, сè поголема употреба се забележува кај трајните налози коишто се вид на кредитни трансфери, но имаат одредени функционални карактеристики слични на директните задолжувања. Бројот на извршените трансакции со трајни налози за 2018 година изнесуваше 3,4 милиони, или 5,6% од вкупниот број на трансакции остварени со кредитни трансфери во земјата, при што е забележан годишен раст од 3%.

Графикон 7
Учество во вкупниот број на трансакции со КТ на ФЛ (%)

Графикон 8
Учество во вкупниот број на трансакции со КТ на ПЛ (%)

Графикон 9
Учество во вкупниот број на трансакции со КТ на ФЛ

Графикон 10
Учество во вкупниот број на трансакции со КТ на ПЛ

Извор: НБРСМ

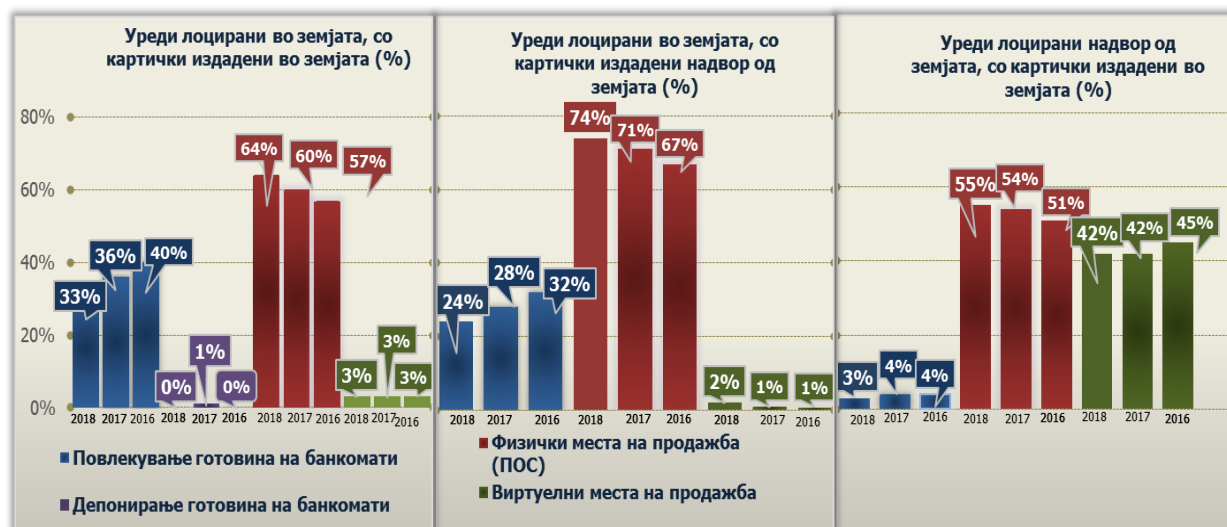
3.2 ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ

Вкупниот број трансакции со платежни картички издадени во земјата коишто се извршени заради купување производи и услуги во земјата, во 2018 година изнесуваше 53,7 милиони, што претставува годишен раст од 22%.

Во однос на користењето на платежните картички издадени во земјата на уредите лоцирани во земјата, се забележува јасен тренд на зголемување на употребата на платежните картички за вршење плаќања на уредите на физичките места на продажба. Имено, трансакциите на физичките места на продажба учествуваат со 64% во вкупниот број на трансакции со платежни картички издадени во земјата коишто се извршени на уреди лоцирани во земјата, што претставува зголемување на учеството за 4 п.п. во однос на 2017 година, за сметка на намалувањето на учеството на користењето на платежните картички за повлекување готовина од банкоматите за 3 п.п. (од 36% во 2017 година на 33% во 2018 година). Учеството на трансакциите со платежни картички за вршење плаќања на виртуелните места на продажба во 2018 година сè уште е на ниско ниво и изнесува 3%, а учеството на депонирањето готовина на банкомати е многу ниско.

Графикон 11

Учество во вкупниот број трансакциите со платежни картички

Извор: НБРСМ

Бројот на трансакциите со платежните картички издадени во земјата на уредите лоцирани во странство во 2018 година изнесуваше 6,7 милиони трансакции. Притоа, се забележува зголемена употреба на платежните картички на физичките места на продажба (чиешто учество изнесува 55% што претставува благо зголемување за 1 п.п. во однос на 2017 година), за сметка на намалувањето на учеството на повлекувањето на готовината на банкоматите (3%, или намалување за 1 п.п. во споредба со 2017 година), додека, пак, учеството на картичките за плаќања на виртуелните места на продажба останува на стабилно ниво (42%).

Сличен тренд на зголемување на учеството на платежните картички за плаќања на физичките места на продажба за сметка на намалувањето на учеството на повлекувањето готовина од банкоматите се забележува и кај користењето на платежните картички издадени во странство на уреди лоцирани во земјата. Имено, во 2018 година беа извршени 5,5 милиони трансакции, од кои 74% се извршени на физичките места на продажба, 24% за повлекување готовина на банкоматите и 2% за плаќања преку интернет, во споредба со 2017 година, кога процентуалното учество изнесуваше 71%, 28% и 1%, соодветно.

Вкупната вредност на трансакциите со платежни картички издадени во земјата коишто се извршени заради купување производи и услуги во земјата, во 2018 година изнесуваше 48,8 милијарди денари, што претставува годишен раст од 17%.

Во однос на вредноста на трансакциите со платежните картички издадени во земјата коишто се користени на уредите лоцирани во земјата, иако преовладува употребата на платежните картички за повлекување готовина на банкоматите (70%), се забележува тренд на зголемување на учеството на платежните картички за вршење плаќања на уредите на физичките места на продажба, за сметка на намалувањето на нивното учество за повлекување на готовина во земјата за 2 п.п. во 2018 година во споредба со претходната година. Учеството на платежните картички за вршење плаќања на виртуелните места на продажба во 2018 година е зголемено за 1 п.п., но сè уште е на ниско ниво (само 2% учество), додека, пак, учеството на депонирањето готовина на банкомати изнесува 3% и забележува намалување за 1 п.п. на годишна основа.

Графикон 12

Учество во вкупната вредност на трансакциите со платежни картички

Извор: НБРСМ

Вредноста на трансакциите со платежните картички издадени во земјата на уредите лоцирани во странство во 2018 година изнесуваше 15,1 милијарда денари. Притоа, се

забележува висока употреба на платежните картички на физичките места на продажба во странство, со еднакво учество како и претходната година (55%). Од друга страна, користењето на платежните картички на виртуелните места на продажба забележува умерен раст на учеството за 1 п.п. на годишна основа (35% во 2018 година), за сметка на намалувањето на учеството на повлекувањето на готовината на банкоматите (10% во 2018 година).

Сличен тренд на зголемување на учеството на вредноста на трансакциите со платежни картички за плаќања на физичките места на продажба за сметка на намалувањето на учеството на повлекувањето готовина од банкоматите се забележува и кај користењето на платежните картички издадени во странство на уреди лоцирани во земјата. Имено, во 2018 година беа извршени трансакции во вредност од 22,7 милијарди денари, при високо учество на трансакциите за повлекување готовина на банкомати (57%), но при забележлив тренд на намалување на нивното учество за 3 п.п., во споредба со 2017 година. Од друга страна, учеството на трансакциите со платежните картички за вршење плаќања на физичките места во трговијата забележа годишен раст од 3 п.п. и достигна 42% во 2018 година.

Графикон 13

Учество во вкупниот број и вредност на трансакциите со картички издадени во земјата на уреди лоцирани надвор од земјата

Извор: НБРСМ

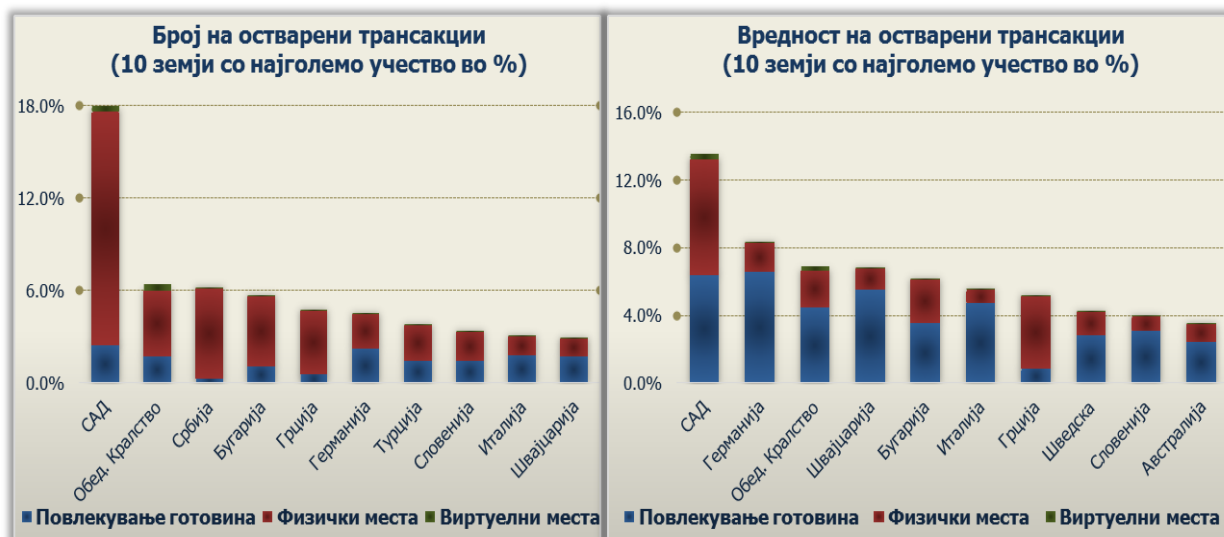
Вкупниот број на остварени трансакции со платежните картички издадени во земјата на уредите лоцирани во странство забележа годишен раст од 26%. Резидентите извршиле најмногу трансакции на уредите лоцирани во Обединетото Кралство, по што следуваат САД и Србија. Притоа, значителен број од трансакциите се остварени на виртуелните места на продажба во Обединетото Кралство, САД, Луксембург, Ирска и Унгарија.

Вредноста на остварените трансакции со платежните картички издадени во земјата на уреди лоцирани во странство забележа годишен раст од 13,2%. Значителен дел од вредноста е остварен во Унгарија, Обединетото Кралство и Грција. Трансакциите во трговијата извршени на физичките места на продажба се најзастапени во вкупната вредност (особено во Грција, Бугарија и Србија), но се забележува релативно високо учество и на интернет-трансакциите во Обединетото Кралство, Унгарија, САД, Ирска и Холандија.

Во 2018 година вкупниот број трансакции во земјата со платежни картички издадени во странство забележа значителен годишен раст од 27%. Од аспект на земјата на издавачот, најголемиот број од трансакциите беа остварени со платежни картички издадени во САД, по што следуваат Обединетото Кралство и Србија. Нерезидентите најмногу ги користеле платежните картички на физичките места на продажба во трговијата, освен платежните картички издадени во Италија и Швајцарија коишто биле користени повеќе за повлекување готовина на банкомати. Од друга страна, бројот на трансакциите со странски платежни картички на виртуелните места на продажба во земјата е незначителен.

Графикон 14

Учество во вкупниот број и вредност на трансакциите со картички издадени надвор од земјата на уреди лоцирани во земјата

Извор: НБРСМ

Вкупната вредност на остварените трансакции со платежни картички издадени во странство на уреди лоцирани во земјата забележа годишен раст од 14,7%. Анализирајќи по земји, најголемо учество во вкупната вредност имаат платежните картички издадени во САД, по што следуваат Германија и Обединетото Кралство. Најголемиот дел од вредноста на трансакциите е остварен за повлекување готовина, освен со платежните картички издадени во Грција, каде што најголемата вредност на трансакциите е остварена во трговијата на физичките места на продажба.

4. ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА

Вкупниот број трансакциски сметки во денари во Република Северна Македонија на крајот на 2018 година изнесуваше 3.953 илјади сметки и забележа умерен годишен раст од 2,4%. Притоа, 3.765 илјади трансакциски сметки или 95% од вкупниот број трансакциски сметки се во сопственост на физички лица, односно секој депонент физичко лице во просек има 2,3 трансакциски сметки во една или повеќе банки. Остатокот го сочинуваат сметките на правните лица, чиј број изнесува 187 илјади трансакциски сметки, при што секој депонент правно лице во просек има 1,6 трансакциски сметки.

Табела 1

Трансакциски сметки и депоненти

2018											
Трансакциски сметки			од кои: Сметки достапни преку ПС или друг уред за извештаи и/или плаќања			од кои: Сметки достапни преку ПС или друг уред за плаќања			Вкупен број на депоненти		
Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ
3,952,593	3,765,106	187,487	857,077	794,193	62,884	387,120	325,459	61,661	1,781,204	1,665,636	115,568
Процентуално учество од „Трансакциски сметки“			22%	21%	34%	10%	9%	33%			
Процентуално учество од „Сметки достапни преку ПС или друг уред за извештаи и/или плаќања“						45%	41%	98%			
Сооднос со „Трансакциски сметки“									2.22	2.26	1.62

Извор: НБРСМ

Вкупниот број сметки достапни преку персонален сметач или друг уред за извештаи и/или плаќања (сметките овозможуваат увид во состојбата, а дел од нив и иницирање електронски плаќања) изнесува 857 илјади сметки, односно 22% од вкупниот број трансакциски сметки. Учеството на бројот на сметките достапни за иницирање електронски плаќања во сметките коишто овозможуваат увид во состојбата на сметката изнесува 45%, при високо учество на сметките за електронски плаќања на правните лица (98%) во вкупниот број сметки на правните лица за увид во состојбата, што во споредба со 2017 година претставува зголемување за 3 п.п., односно 7 п.п., соодветно. **Притоа, забележливо е зголемување во 2018 година од 2 п.п. на учеството на бројот на сметките коишто нудат можност за електронски плаќања во вкупниот број трансакциски сметки (10%), што укажува на благо зголемување на искористеноста на дигиталните банкарски канали за вршење плаќања.** Релативно помалото користење на дигиталните канали за плаќања е особено изразено кај физичките лица кај коишто само 9% од трансакциските сметки овозможуваат иницирање електронски плаќања, додека состојбата кај правните лица е умерено подобра каде што 33% од вкупните сметки на правните лица нудат можност за вршење електронски плаќања (во 2017 година кога овие проценти изнесувале 7% и 29%, соодветно).

Вкупниот број платежни картички на крајот на 2018 година изнесуваше 1,8 милиони картички и бележи незначителен годишен пад од 0,03%. Иако вкупниот број платежни картички е речиси непроменет во споредба со 2017 година, значително е зголемено учеството на контактнo-бесконтактните картички во вкупниот број платежни картички на 41,6% од 27,3% во 2017 година, при висок годишен раст од 52%. Околку 80% од вкупниот број картички се дебитни, а остатокот се картички со кредитна функција, задржувајќи го истото структурно учество како во претходните две години. Притоа, физичките и правните лица најмногу ги поседуваат картичките од брендот „виза“ (56%), по што следува брендот „мастер кард“ (40%), додека останатите брендови се релативно малку застапени (4%).

Табела 2

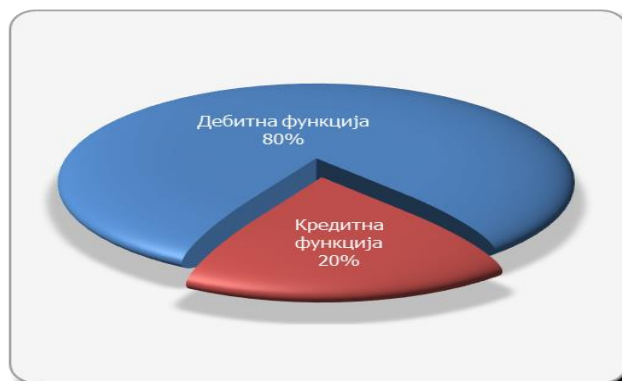
Платежна инфраструктура за плаќања со картички

ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА ЗА ПЛАЌАЊА СО КАРТИЧКИ	2018	2017	2016
Вкупно картички со платежна функција	1,821,483	1,821,997	1,818,676
<i>од кои според технологија на плаќања</i>			
контактни /безконтактни	757,161	498,199	252,851
Интернет	19,753	19,337	18,764
Банкомати	1,040	1,031	1,039
со функција за депонирање готовина	138	118	86
со функција на кредитен трансфер	290	280	256
Уреди за електронски трансфер на средства на физички места на продажба	31,542	31,995	34,826
контактни /безконтактни	18,492	15,807	12,056
Уреди на виртуелни места на продажба (интернет-продажни места)	871	832	711

Извор: НБРСМ

Графикон 15

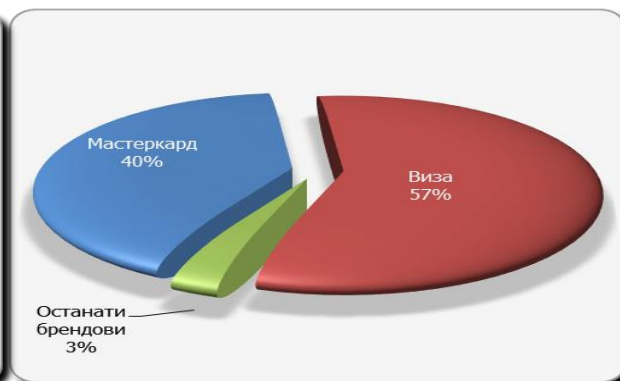
Структура на бројот на платежни картички по функција (% учество во 2018 г.)

Извор: НБРСМ

Графикон 16

Структура на бројот на платежни картички по бренд (% учество во 2018 г.)

Извор: НБРСМ

Растот на контактено-бесконтактните картички е проследен со истовремен раст на уредите за извршување бесконтактни плаќања. Така, учеството на бројот на инсталираните уреди на продажните места коишто поддржуваат картички со контактено-бесконтактна технологија во вкупниот број уреди за електронски трансфер на средства на физичките места на продажба – ПОС-терминали, на крајот на 2018 година, изнесува 58,6%, или за 9,2 п.п. поголемо учество во однос на учеството во 2017 година. Трендот на зголемено поставување и употреба на современите дигитални уреди за вршење плаќања забележан во изминатите неколку години се потврдува и преку растот на бројот на банкомати со дополнителна функција за иницирање кредитен трансфер во 2018 година (годишен раст од 3,6%). Покрај тоа, забележлива е и тенденцијата кај банките за зголемување на бројот на банкоматите со функција за депонирање готовина (138 банкомати со функција за депонирање готовина во 2018 година во споредба со 2017 година, кога бројот изнесувал 118). Сепак, вкупниот број на уреди за електронски трансфер на средства на физичките места на продажба на крајот на 2018 година е намален за 1,4% во однос на крајот на 2017 година и изнесува 31.542.

Вкупниот број трговци во земјата коишто прифаќаат картички на крајот на 2018 година, изнесува 12.422. Притоа, повеќето се трговци коишто прифаќаат плаќања на физичките места на продажба (93,6%), а само мал дел (6,4%) се трговци коишто прифаќаат плаќања на виртуелните места на продажба и плаќања на останати уреди (обезбедувачи на услуги за микроплаќања¹⁰). На крајот на 2018 година, 5 банки во Република Северна Македонија поддржувале електронска трговија кај релативно мал број на интернет-трговци (749).

Како резултат на поволностите од технолошкиот развој врз плаќањата и сè поголемата потреба за купувања преку интернет и во домашната економија, бројот на интернет-продавници на крајот на 2018 година е поголем за 4,7% во однос на крајот на 2017 година и изнесува 871. Сè поголемата примена на интернет-плаќањата, во споредба со традиционалните методи на плаќања, се должи пред сè на широкиот спектар на придобивки што ги нудат за купувачите, во смисла на брзи и ефикасни плаќања иницирани од местото на живеење или работните канцеларии со достапност 24 часа/7 дена во неделата, транспарентни известувања за успешноста на извршените трансакции, промотивно намалување на цените на одредени категории производи од страна на трговците заради стимулирање на интернет-продажбата, навремено располагање на производите и услугите и заштеда на време, бесплатна достава на производите до адресите определени од купувачите или нивна достава по симболична цена итн. Оттука, следува дека примената на новите технологии во областа на плаќањата од страна на домашниот банкарски сектор влијае врз склоноста на населението и на компаниите за дигитални плаќања, а воедно ја потврдува и потребата од поголема промоција на веќе воспоставената инфраструктура за дигитални плаќања во домашната економија.

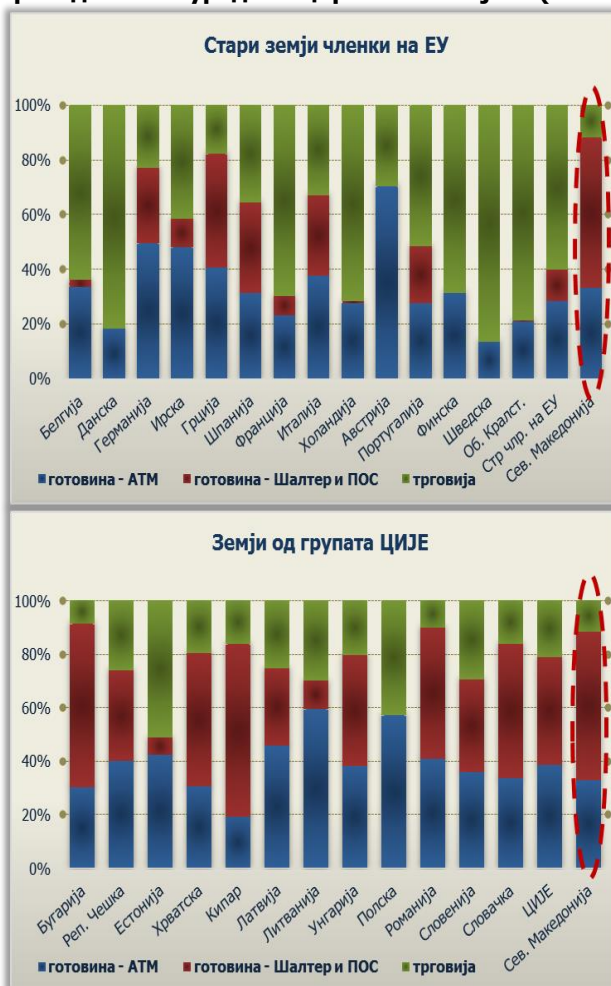
¹⁰ „Микроплаќање“ е плаќање производи и услуги во поединечен износ не поголем од 1.000 денари, при што согласноста да се изврши плаќањето се дава преку средства за телекомуникација, дигитални или информациско-технолошки уреди.

5. КОРИСТЕЊЕ ГОТОВИНА

Готовите пари во земјата може да се повлекуваат од банкоматите во земјата и на шалтерите на банките со платен налог или со употреба на платежна картичка на ПОС-терминал лоциран на шалтерот на банката. Според податоците, во 2018 година трансакциите со платежни картички за повлекување готовина учествуваат со **88%** (55% од шалтерите и 33% од банкоматите), додека трансакциите со платежни картички во трговијата учествуваат со 12% во вкупната вредност на трансакциите со платежните картички издадени во земјата на домашните уреди. **За разлика од Република Северна Македонија, каде што употребата на платежните картички главно е насочена кон повлекување готовина, во старите земји членки на ЕУ најголемиот дел од вредноста на трансакциите со платежни картички издадени во земјата е во трговијата (60,1%),** а подигнувањето на готовината учествува со 39,9% во вкупната вредност (28,2% од банкомати и 11,7% од шалтери и ПОС-терминали¹¹). Шведска е лидер во оваа група земји за користење платежни картички во трговија, со високи 86,5%. Од друга страна, земјите од групата ЦИЈЕ забележуваат, во просек, високо учество на готовината во вкупната вредност на трансакции со платежни картички издадени во земјата на банкомати (38,8%) и шалтери и ПОС-терминали (40%). Сепак, жителите на Естонија и Полска релативно повеќе ги користат платежните картички во трговијата во споредба со останатите земји од групата ЦИЈЕ¹².

Графикон 17

Учество во вкупната вредност на трансакции на резиденти на уреди лоцирани во земјата (во %)

¹¹ Подигнување готовина на уредите за електронски трансфер на средства на физичките места на продажба (ПОС-терминали) се користи во земјите од групата на старите земји членки на ЕУ и во групата земји од ЦИЈЕ, но не и во Република Северна Македонија.

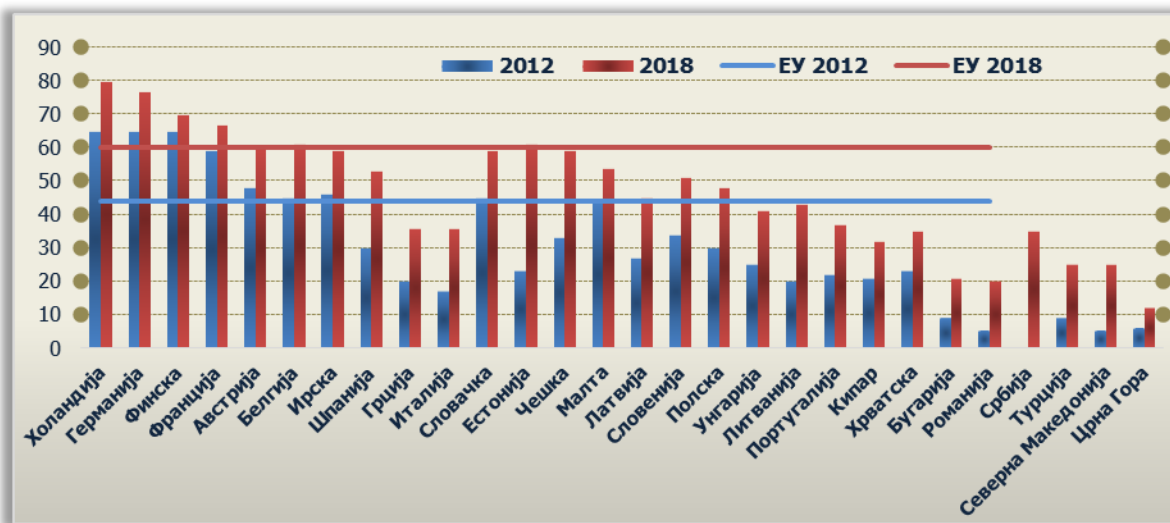
¹² Во земјите од групата ЦИЈЕ најголемо учество на трансакциите со платежни картички во трговија во вкупната вредност на трансакциите на уреди лоцирани во земјата со платежни картички издадени во земјата се забележува кај Естонија (51,1%), додека најниско учество се забележува кај Бугарија (8,7%).

6. ТРЕНДОВИ КАЈ ИНТЕРНЕТ-ТРГОВИЈАТА

Резултатите од истражувањето во сферата на интернет-трговијата ¹³ во 2018 година, спроведено во земјите членки на ЕУ и неколку земји коишто не се членки на ЕУ, откриваат дека купувањето преку интернет станува сè позастапено. **Во период од 6 години (2012-2018 година), се забележува значително зголемување на учеството на населението во ЕУ кое купува преку интернет за 16 п.п. и достигнува 60% од населението кое користело интернет во 2018 година. Слични тенденции се забележуваат и во Република Северна Македонија, каде што процентот на население кое користи и купува преку интернет се зголемува од 5% во 2012 година на 25% во 2018 година.** Сепак, ова ниво е речиси два и пол пати под просекот на ЕУ, иако 81% од населението во Република Северна Македонија користело интернет, што е релативно близу до просекот на ЕУ (87%).

Графикон 18

Корисници кои нарачале стоки/услуги на интернет во последните 12 месеци (%)

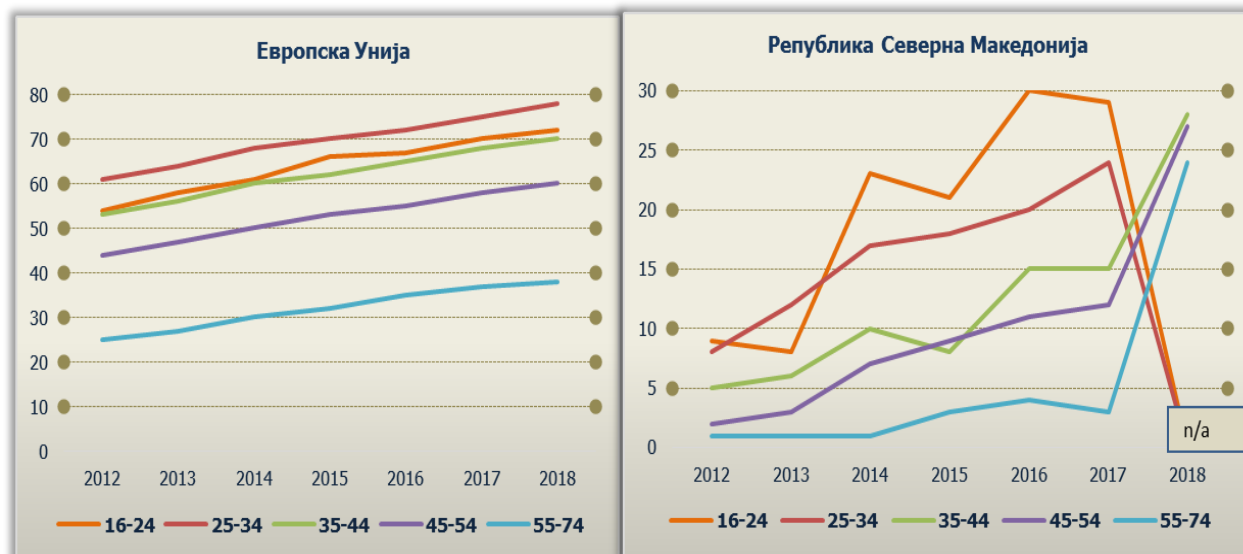

Извор: Еуростат

¹³ Податоците за Република Северна Македонија и земјите од ЕУ се добиени од официјалната база на податоци на Еуростат.

Графикон 19

Интернет-корисници кои купувале производи/услуги за лични потреби по групи на возраст (2018, %)

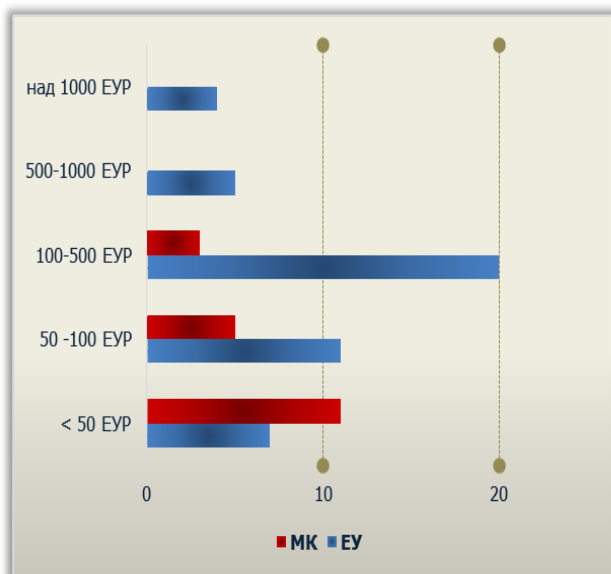
Извор: Еуростат

Интернет-купувањата забележуваат пораст кај сите возрастни групи. Во 2018 година, возрастните групи од 25 до 34, 16 до 24 и 35 до 44 години имале највисок процент на интернет-купувачи во ЕУ (со 78%, 72% и 70%, соодветно), додека во Република Северна Македонија најмногу купувале преку интернет, лицата во рамки на возрастната група од 35 до 44 години (28%). Повозрасните лица, а особено оние во возрастната група од 55 до 74 години, купувале многу помалку на интернет, што е особено забележително во РСМ каде што нивното учество е 24%. Податоците за возрастните групи од 16 до 24 години и од 25 до 34 години, за кои се очекуваше најголемо учество во интернет-купањата, не се на располагање.

Населението во Република Северна Македонија купува поретко и троши помалку парични средства на интернет во споредба со земјите од ЕУ. Најголемиот број од купувачите преку интернет во Република Северна Македонија (12%), направиле 1-2 купувања во 2018 година, додека во ЕУ подеднакво учество имаат купувањата во категориите 1-2 пати и 3-5 пати (17%). Најголемиот дел од населението во Република Северна Македонија потрошило помалку од 50 евра за купување стоки и услуги на интернет, додека, пак, најголем дел од населението во ЕУ потрошило повеќе од 100 до 500 евра.

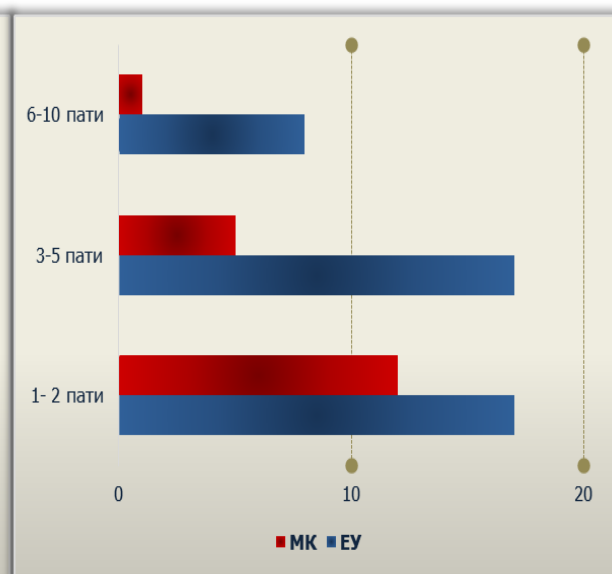
Графикон 20

Висина на паричните средства потрошени за интернет-купувања во последните 3 месеци (2018, % ЕУ/РСМ)

Графикон 21

Број на интернет-купувања во последните 3 месеци (2018, % ЕУ/РСМ)

Извор: Еуростат

Графикон 22

Интернет-купувања од аспект на видот на стоките и услугите (2018, % ЕУ и РСМ)

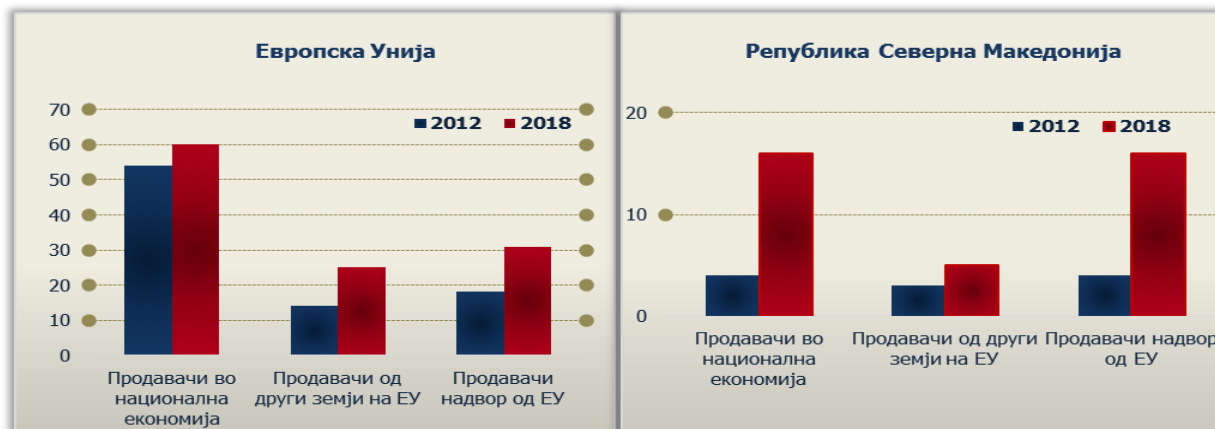
Извор: Еуростат

Од аспект на видот на стоките и услугите, населението во Република Северна Македонија најмногу купувало облека и спортска опрема на интернет, додека во ЕУ постои поголема разновидност на стоките и услугите коишто се купувале преку интернет (облека и спортска опрема, патувања и хотелски аранжмани, производи за домаќинство, билети за настани, книги, списанија и весници и сл.).

Населението од Република Северна Македонија еднакво купувало од интернет-трговци во националната економија и интернет-трговците надвор од ЕУ (16% во 2018 година), што претставува зголемување за 12 п.п. во однос на 2012 година. Од друга страна, најголемиот процент од населението во ЕУ купувало од интернет-трговци во националната економија (60% во 2018 година). Сепак, се забележува пораст на населението кое купувало од интернет-трговци во други земји на ЕУ и надвор од ЕУ во споредба со 2012 година.

Графикон 23

Национални и прекугранични интернет-купувања (2018, %)

Извор: Еуростат

Според резултатите од истражувањето, **најзначајни причини поради коишто луѓето не сакаат да купуваат преку интернет** се тоа што сакаат лично да пазарат и да го видат производот, безбедносниот аспект на плаќањето, недостигот на соодветно знаење и вештини за вршење на плаќањата, немањето платежна картичка и недовербата дали купените производи навистина ќе бидат испорачани. Оттука, следува дека дигитализацијата на плаќањата ја наметнува потребата од поактивна едукација на населението, со што би се надминале бариерите поврзани со интернет-трговијата и би се зголемила довербата во квалитетот, сигурноста и ефикасноста на е-услугите.